ความสำคัญของไข่มุกในตำรานีติศาสตร์อินเดีย *มานโสลลาสะ*

อรุณวรรณ คงมีผล[1]

(**Received:** *June 17, 2022;* **Revised:** *October 10, 2022;* **Accepted:** *October 11, 2022)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทประพันธ์คัดสรรเกี่ยวกับไข่มุกจากตำรานีติศาสตร์อินเดียภาษาสันสกฤต "มานโสลลาสะ" ซึ่งเชื่อกันว่าพระเจ้าโสเมศวรระที่ 3 แห่งราชวงศ์จาลุกยะเป็นผู้ประพันธ์ บทประพันธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของบทบัญญัติว่าด้วยขุมทรัพย์ เนื้อหาสาระอธิบายความสำคัญของขุมทรัพย์ทางทะเลโดยอ้างถึงคติเรื่องมหาสมุทรในทางจักรวาลวิทยาและเทพปกรณัมฮินดู ประเด็นที่น่าสนใจคือ เนื้อหาของบทประพันธ์ช่วยเสริมมุมมองความคิดเรื่องคุณค่าของไข่มุกในศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดียโบราณ สามารถอธิบายเหตุที่ทำให้ไข่มุกได้รับความนิยมอย่างสูงในวรรณคดีอินเดีย อีกทั้งยังสะท้อนความสำคัญของไข่มุกด้านเศรษฐกิจในสมัยของผู้ประพันธ์ นอกจากนี้ผู้เขียนบทความได้เสนอว่า สาระของคำอธิบายเรื่องขุมทรัพย์ทางทะเลอาจสัมพันธ์กับการกำหนดมาตรฐานการชั่งตวงวัดและราคาอัญมณี ซึ่งปรากฏเฉพาะในเรื่องการตรวจสอบไข่มุก (มุกตาปรีกษา) เพียงเรื่องเดียว ไม่พบในการตรวจสอบอัญมณีประเภทอื่น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้สอบเทียบตัวบทงานนิพนธ์ดั้งเดิมที่เป็นฉบับพิมพ์ 2 ฉบับ และแปลเป็นภาษาไทย นำเสนอไว้ในบทความนี้ด้วยเพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ

คำสำคัญ: ไข่มุก, ศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดีย, นีติศาสตร์อินเดีย, เทพปกรณัมฮินดู, จักรวาลวิทยาฮินดู

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อีเมล: Aroonwan.K@chula.ac.th

Significance of Pearl as Depicted in the Indian Nītiśāstra text *Mānasollāsa*

Aroonwan Kongmebhol[2]

Abstract

This article aims to examine a Sanskrit literary selection related to pearl from *Mānasollāsa* – an Indian Nītiśāstra text ascribed to Someśvara III of Chalukya dynasty. The selection is an excerpt from the theory on the treasury management, pronouncing the significance of marine treasury with the allusion of Hindu cosmology and mythology of the cosmic ocean. Interestingly, its substance can give us further insights into the cultural value of pearls in Indian lapidaries : not only could it be a testimony to the fact that pearl is the most popularized gem figured in Indian literature, but it also depicted, in the age of composition, the significance of pearl to the kingdom's economy. Moreover, the author proposed that the main theme of the description would be associated with the standardization of gemstone weights and values, which is only found in the description of the testing of pearls (*Muktāparīkṣā*). In this research paper, the original texts, consisting of two print versions, were studied, and the Thai translation of the texts have been provided for further academic use.

Keywords: pearl, Indian lapidary, Indian Nītiśāstra, Hindu mythology, Hindu cosmology

[2] Lecturer Dr., South Asian Languages Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University E-mail: Aroonwan.K@chula.ac.th

บทนำ

ในบรรดาอัญมณีสำคัญตามคติอินเดียจำนวน 9 อย่าง หรือที่เรียกว่า “นวรัตนะ” (*navaratna*) นั้น ไข่มุกถือเป็นอัญมณีที่ทรงคุณค่าและมีบทบาทสูงเป็นอันดับต้น ๆ ในวรรณคดีอินเดียโบราณ เท่าที่ได้ศึกษาตำราอัญมณีอินเดีย หรือ “รัตนปรีกษา” (*Ratnaparīkṣā*) มาพอสมควร ผู้เขียนพบว่าเรื่องไข่มุกปรากฏในรัตนปรีกษาแทบทุกฉบับ มีคำอธิบายยาวที่สุดในบรรดาคำอธิบายอัญมณีทุกประเภท ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าไข่มุกเป็นอัญมณีที่คนอินเดียสนใจและให้ความสำคัญมาอย่างยาวนาน จนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับไข่มุกได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

องค์ความรู้ของคนอินเดียในเรื่องการตรวจสอบและประเมินค่าไข่มุก หรือ “มุกตาปรีกษา” (*muktāparīkṣā*) ได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและเผยแพร่มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5-6 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 การเผยแพร่ต้นฉบับมี 2 รูปแบบ แบบแรกเป็นเอกสารเฉพาะเรื่องเนื้อหาเป็นเอกเทศจากงานนิพนธ์ประเภทอื่น ๆ แบบที่สองมีลักษณะเป็นบทหรือตอนแทรกในงานนิพนธ์เรื่องใหญ่ โดยมากเป็นงานนิพนธ์ในหมวดนีติศาสตร์ เช่น อรรถศาสตร์ของเกาฏิลยะ (*Kāuṭilya's Arthaśāstra*) ยุกติกัลปตรุ (*Yuktikalpataru*) มานโสลลาสะ (*Mānasollāsa*) ศิวตัตตวรัตนากระ (*Śivatattvaratnākara*) เมื่อนำรัตนปรีกษาทั้ง 2 รูปแบบมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่ารัตนปรีกษาทุกฉบับมีสาระสำคัญ 5 ด้านคล้ายกัน คือ การกำเนิด แหล่งที่พบ คุณสมบัติ การให้ผลของคุณสมบัติ และการประเมินราคา หากแต่มุมมองการนำเสนอข้อมูลอาจแตกต่างกันบางส่วน มีข้อสังเกตว่ารัตนปรีกษาแบบที่สองค่อนข้างให้ความสำคัญกับข้อมูลที่จำเป็นต่อการตรวจสอบอัญมณีมากกว่าเรื่องเล่าปรัมปราเกี่ยวกับอัญมณี ในขณะที่รัตนปรีกษาแบบแรกประมวลข้อมูลเกี่ยวกับอัญมณีไว้ทุกแง่มุม ทั้งนี้ยังไม่นับรายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อหาซึ่งอาจแตกต่างกันในแต่ละฉบับแล้วแต่กรณี[3]

ในกลุ่มของตำราหมวดนีติศาสตร์ที่มี “มุกตาปรีกษา” เป็นบทแทรกนั้น มานโสลลาสะเป็นงานนิพนธ์เรื่องหนึ่งซึ่งโดยผิวเผินมีลักษณะของการผลิตซ้ำมุกตาปรีกษาจากนีติศาสตร์รุ่นก่อนโดยเฉพาะยุกติกัลปตรุ แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วผู้เขียนมองว่า มานโสลลาสะแตกต่างจากนีติศาสตร์เล่มอื่นด้วยข้อมูลพิเศษเกี่ยวกับไข่มุกซึ่งไม่ปรากฏในนีติศาสตร์ฉบับใดมาก่อน ส่วนหนึ่งคือคำอธิบายวิธีการประดิษฐ์เครื่องชั่งไข่มุกซึ่งแทรกอยู่ในส่วนของการประเมินราคาอัญมณีในมุกตาปรีกษา อีกส่วนหนึ่งคือคำอธิบายว่าด้วยความสำคัญของขุมทรัพย์ทางทะเล คำอธิบายส่วนหลังนี้อยู่นอกเหนือตัวบทรัตนปรีกษาก็จริง แต่มีลักษณะที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะว่าการนำเสนอบทประพันธ์อ้างถึงเรื่องราวในคติปรัมปราที่สืบมาจากลัทธิของศาสนาฮินดูไว้หลายเรื่องด้วยกัน อีกทั้งอาจมีแนวโน้มที่สัมพันธ์กับการให้พื้นที่เนื้อหาเรื่องมุกตาปรีกษาเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับรัตนปรีกษาทุกเรื่อง หากนำมาศึกษาโดยละเอียดและลองค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างตัวบททั้งสองฝ่ายอาจช่วยขยายมุมมองเรื่องไข่มุกในศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดีย อีกทั้งอาจทำให้เราเข้าใจยิ่งขึ้นว่าเหตุใดชาวอินเดียจึงนิยมไข่มุกมากกว่าอัญมณีประเภทอื่น ๆ

[3] เท่าที่สำรวจพบ ยุกติกัลปตรุเป็นรัตนปรีกษาในรูปแบบบทแทรกเพียงฉบับเดียวที่ให้ข้อมูลตำนานกำเนิดอัญมณี - ผู้เขียน

วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา และลำดับการนำเสนอ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์มุมมองความคิดเกี่ยวกับไข่มุก และความสำคัญของไข่มุกในบริบทของนีติศาสตร์อินเดีย เฉพาะตอนที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในตำรานีติศาสตร์ “มานโสลลาสะ” ของ โสเมศวระ เท่านั้น การนำเสนอครั้งนี้ใช้ข้อมูล 2 ส่วน คือ

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ต้นฉบับงานนิพนธ์ภาษาสันสกฤต 2 ฉบับ ในรูปแบบเอกสารฉบับพิมพ์ ประกอบด้วย

- มานโสลลาสะ ฉบับชำระและเผยแพร่โดย Gajanan K. Shrigondekar เมื่อปี ค.ศ. 1925
- อภิลษิตารถจินตามณิ ฉบับชำระและเผยแพร่โดย R. Shama Sastry เมื่อปี ค.ศ. 1926

เอกสารทั้งสองฉบับนี้ผู้เขียนนำมาสอบเทียบกันเพื่อประโยชน์ในการเสนอข้อความต้นฉบับที่ได้ใจความสมบูรณ์ที่สุด กรณีพบข้อความลักลั่นกัน ผู้เขียนจะเลือกเสนอข้อความจากต้นฉบับที่พิจารณาแล้วว่าให้ความหมายที่เป็นไปได้มากที่สุดและเหมาะสมกับบริบทของเรื่อง

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ หมายถึง ข้อมูลสำหรับประกอบการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วยคัมภีร์โบราณที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นต้นฉบับภาษาสันสกฤตและฉบับแปลภาษาอังกฤษ ตลอดจนสารานุกรมภาษาอังกฤษที่ให้ความรู้เรื่องจักรวาลวิทยาและเทพปกรณัมอินเดีย

เนื้อหาของบทความมี 4 ส่วน ส่วนแรกนำเสนอความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของงานนิพนธ์ ส่วนที่สองเป็นเนื้อหาของงานนิพนธ์ตอนที่เลือกศึกษา โดยจะนำเสนอข้อความต้นฉบับภาษาสันสกฤตอักษรโรมัน และคำแปลภาษาไทยควบคู่กันไปเป็นรายบท ส่วนที่สามเป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับคติความเชื่อและวัฒนธรรมอินเดียที่ปรากฏในงานนิพนธ์ ส่วนที่สี่เป็นการอภิปรายและสรุปผลการศึกษา

ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของงานนิพนธ์

มานโสลลาสะ (*Mānasollāsa*; lit. ความชื่นบานแห่งใจ, สิ่งที่ทำให้ใจแช่มชื่น) มีชื่อพ้องอีกชื่อหนึ่งคือ อภิลษิตารถจินตามณิ (*Abhilaṣitārthacintāmaṇi*; lit. แก้วสารพัดนึกที่บันดาลให้สมปรารถนาในสิ่งที่ประสงค์) เป็นผลงานการประพันธ์ของผู้แต่งซึ่งปรากฏนามตามบันทึกท้ายเรื่องว่า “ภูโลกมัลลโสเมศวระ” (*Bhūlokamallasomeśvara*) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “โสเมศวระ” พระองค์เป็นโอรสของพระเจ้าวิกรมาทิตย์ที่ 6 แห่งราชวงศ์จาลุกยะตะวันตก และเป็นโสเมศวระองค์ที่ 3 ของราชวงศ์นี้ ทรงครองราชสมบัติระหว่างปีคริสต์ศักราช 1124-1138 โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองกัลยาณะในรัฐกรณาฏกะ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอนุทวีปอินเดีย โสเมศวระที่ 3 เป็นกษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถทั้งด้านการปกครองและด้านอักษรศาสตร์ ทว่าทรงสนพระทัยในศาสนาและอักษรศาสตร์มากกว่าการศึกสงครามและการเมือง

มานโสลลาสะถือเป็นหนึ่งในงานนิพนธ์ชิ้นเอกของโสเมศวระ นักวิชาการสันนิษฐานว่าพระองค์ทรงนิพนธ์ขึ้นในช่วงปีคริสต์ศักราช 1129-1131 โดยมีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดคำสอนว่าด้วยหน้าที่และธรรมเนียมประเพณีแก่ราชกุมารและสมาชิกของราชวงศ์ นำเสนอในรูปแบบสารานุกรมประมวลความรู้

ในหลากหลายสาขาวิชา ครอบคลุมเรื่องการเมือง การปกครอง โหราศาสตร์ ประพันธศาสตร์ ประติมานวิทยา สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ การแพทย์ การเล่นแร่แปรธาตุ ตลอดจนความรู้เรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของชนชั้นสูงในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารและเครื่องดื่ม เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ของใช้ในชีวิตประจำวัน การละเล่นและกีฬา ฯลฯ งานนิพนธ์เรื่องนี้จึงนับว่ามีคุณค่าในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรมของอินเดียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11-12

บทประพันธ์เรื่องมานโสลลาสะโดยมากมีรูปแบบเป็นร้อยกรองประเภทโศลก และมีร้อยแก้วแทรกเป็นบางช่วง เนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ตอน ช่วงข้อความตอนหนึ่ง ๆ ในฉบับชื่อมานโสลลาสะเรียก “วิงศติ” (*viṃśati*) แต่ในฉบับชื่ออภิลษิตารถจินตามณิเรียก “ปรกรณะ” (*prakaraṇa*) ในแต่ละตอนประกอบด้วยอัธยายะ (บท) จำนวน 20 อัธยายะเท่ากัน รวมแล้วเรื่องนี้มีความยาวทั้งสิ้น 100 อัธยายะ (Kongmebhol, 2019, pp. 53-55)

สำหรับบทประพันธ์ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ ผู้เขียนตัดตอนมาจากคำอธิบายเรื่องขุมทรัพย์ หรือ นิธิ (*nidhi*) ซึ่งเป็นหัวข้อเรื่องลำดับสุดท้ายของบทว่าด้วยราษฎร หรือ ราษฎราธยายะ (*rāṣṭrādhyāya*) ในวิงศติที่ 2 ของมานโสลลาสะ ว่าด้วยกลยุทธ์ในการสร้างความมั่นคงให้แก่ราชอาณาจักร บทคัดสรรดังกล่าวมีชื่อเรียกในสารบัญของอภิลษิตารถจินตามณิฉบับพิมพ์ว่า การคุ้มครองสถานที่ที่ให้กำเนิดไข่มุก หรือ “เมากติโกตปัตติสถานรักษา” (*māuktikotpattisthānarakṣā*) มีความยาวของเนื้อหา 15 โศลก สำนวนภาษามีลักษณะเรียบง่าย ตรงไปตรงมา ในขณะเดียวกันก็มีโครงสร้างภาษาที่ท้าทายความสามารถของผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้บทสมาสขนาดยาว การละบทนามสำคัญของประโยคไว้ รวมไปถึงการผันนามศัพท์ด้วยปัญจมีวิภักติและษัษฐีวิภักติ ลักษณะเช่นนี้เป็นธรรมชาติของภาษาที่ใช้ในงานนิพนธ์ประเภทศาสตร์

เนื้อหาของบทคัดสรร

ตอนที่ 1: คำอธิบายว่าด้วยการจัดการขุมทรัพย์

มูลเหตุของคำอธิบายเรื่องขุมทรัพย์ทุกประเภทปรากฏในส่วนนำเรื่องขุมทรัพย์ ความว่า

rajatasya suvarṇasya ratnānāṃ rakṣayet khanim[4] |

tatsaṃhṛteṣu[5] sarveṣu karaṃ rājā samāharet || MU. 2.332 ; AC. 2.336 ||

พระราชาพึงพิทักษ์รักษาเหมืองเงิน เหมืองทอง และเหมืองรัตนชาติ

อีกทั้งพึงเรียกเก็บภาษีในทุกหนแห่งที่มีทรัพย์สะสมอยู่

dravyaṃ bhūmigataṃ vidyād vividhāir lakṣaṇāir nṛpaḥ |

lakṣaṇāni pravakṣyāmi nidhīnāṃ pratipattaye || MU. 2.333 ; AC. 2.337 ||

[4] AC. vanīm

[5] MC. tatsambhūteṣu

พระราชาควรมีความรู้เรื่องทรัพย์ที่ฝังอยู่ในแผ่นดินซึ่งมีหลากหลายประเภท

ข้าพเจ้าจักอธิบายลักษณะต่าง ๆ ของขุมทรัพย์เพื่อเป็นความรู้

หน้าที่ประการหนึ่งของพระเจ้าแผ่นดิน คือ การรักษาความมั่นคงของพระคลัง พระเจ้าแผ่นดินจึงควรมีความรู้ความเข้าใจเรื่องขุมทรัพย์ ในที่นี้มี 2 ประเภท ได้แก่ ขุมทรัพย์ในดิน และขุมทรัพย์ในน้ำ ขุมทรัพย์ในน้ำมีระบุไว้เพียงแหล่งเดียว คือ มหาสมุทร รายละเอียดมีดังนี้

māuktikānāṃ samutpattiḥ sthāne sthāne mahodadhāu |

tāni sthānāni saṃrakṣed āharec ca tato dhanam || MU. 2.362 ; AC. 2.366 ||

กำเนิดของไข่มุกทั้งหลายอยู่ในมหาสมุทรทุกหนแห่ง

พระเจ้าแผ่นดินพึงพิทักษ์รักษาสถานที่เหล่านั้น และพึงนำทรัพย์มาจากมหาสมุทรนั้น

vicitraratnagarbhasya nānāsattvāughajanmanaḥ[6] |

śaradabhrapratīkāśataraṅgollāsabhāsinaḥ || MU. 2.363 ; AC. 2.367 ||

มหาสมุทรเป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด
ภายในประกอบด้วยแก้วมณีหลากสีสัน
มีแสงคลื่นทอประกายประดุจแสงแห่งหมู่เมฆในฤดูใบไม้ร่วง

amarīkṛtagīrvāṇanivahasya sudhārasāiḥ |

vaḍavāgniśikhājālāir nihnutāhiphaṇāmaṇeḥ || MU. 2.364 ; AC. 2.368 ||

มหาสมุทรทำให้เทวดากลายเป็นอมตะเพราะน้ำอมฤต
มีแก้วมณีอยู่ที่แม่เบี้ยของงู ซึ่งถูกข่ายเปลวไฟใต้ทะเลบดบังไว้

indranīlanibhottuṅgataraṅgāliṅgitaṃ vapuḥ |

bibhrāṇasyendirābharttur viśrambhasvāpasadmanaḥ || MU. 2.365 ; AC. 2.369 ||

มหาสมุทรเป็นสถานที่รองรับพระวรกายของพระวิษณุ

คลื่นสูงซึ่งทอแสงประหนึ่งพลอยไพลินโอบกอดพระองค์ไว้

พระองค์ทรงใช้มหาสมุทรเป็นที่ประทับ เพื่อสำราญพระอิริยาบถและบรรทม

vajrapātabhayatrastakulācalakakupsthiteḥ[7] |

ratnāughadīptisaṃmiśrāṃ phenaprāptiṃ vitanvataḥ[8] || MU. 2.366 ; AC. 2.370 ||

---

[6] MU. ˚sadmanaḥ

[7] AC. vajrapātabhayāt tatra kulācalakṛtasthiteḥ

[8] MU. ˚sammiśraphenasyātivitanvataḥ

มหาสมุทรเป็นที่ตั้งของยอดทิวเขาสำคัญ
ซึ่งสั่นสะท้านเพราะความกลัวถูกวัชระเขวี้ยงใส่
มีอาณาเขตแผ่ไปไกลจนสุดแนวฟองคลื่นสมุทร
ซึ่งผสมกลมกลืนกับแสงจากรัตนชาติ

sudhāsūtikalādānakṛtārthīkṛtaśūlinaḥ[9] |

pātālamūlaparyantasamprāptajaladhāriṇaḥ || MU. 2.367ab ; AC. 2.371a ||
มหาสมุทรเป็นที่รองรับกระแสน้ำซึ่งไหลไปบรรจบกับท้องบาดาล
โดยมีต้นธารจากพระศิวะ ผู้ทรงสมปรารถนาในการทรงไว้ซึ่งจันทร์เสี้ยว

pratyagravidrumalatāsandigdhāurvānalatviṣaḥ |

śaṅkhāiś ca vaḍavāvahnibhūtibhrāntiṃ vitanvataḥ || MU. 2.368 ||
มหาสมุทรมีไฟใต้ทะเลที่ถูกกลืนไปกับเถาปะการังที่เพิ่งแตกหน่อ

ส่องให้ประจักษ์ภาพมายาคล้ายว่าเป็นพระวิษณุ ไฟใต้ทะเล และสังข์

ullasadbhir[10] jalebhānāṃ vṛndāiḥ phenalavojjvalāiḥ |

ākulasya gireḥ śṛṅgair māināākasyeva rājatāiḥ || MU. 2.369ab ; AC. 2.371b,372a ||
มหาสมุทรคลาคล่ำด้วยโขลงช้างน้ำ ซึ่งกำลังเริงร่าอยู่กับแสงจากอณูของฟองคลื่น
มีภูเขาไมนากะซึ่งมีมวลยอดเขาเป็นสีเงิน

anantatvān mahattvāc ca bibhrato gaganopamām |

uddāmasphuritottuṅgataraṅgatrāsakāriṇaḥ || MU. 2.370ab ; AC. 2.372b,373a ||
มหาสมุทรมีลักษณะเปรียบได้กับท้องฟ้า เพราะมีความกว้างใหญ่และกว้างไกลไม่สิ้นสุด
มหาสมุทรเป็นผู้ปลุกเร้าคลื่นสูงให้ซัดสาดมิรู้สิ้น

pakṣacchedabhayāyātabhūbhṛdrakṣāvidhāyinaḥ |

upamāṃ bibhrataḥ sākṣāt someśvaramahībhujaḥ[11] ||

|| MU. 2.371ab ; AC. 2.373b,374a ||
มหาสมุทรเป็นผู้แสดงบทบาทในการคุ้มครองภูเขา ซึ่งถูกภัยแห่งการตัดปีกคุกคาม
มีอุปมาดุจพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า โสเมศวระ อย่างแท้จริง

[9] MU. sudhāsūtikalādānāt kṛtārthīkṛtaśūlinaḥ

[10] AC. ullikhadbhir

[11] AC. upamāṃ vahatas sākṣāt˚

airāvatasudhālakṣmīśītadīdhitijanmanaḥ |

śayanasya hares tuṅgabhaṅgavyāptaviyaddiśaḥ[12] ||

|| MU. 2.372ab ; AC. 2.374b,375a ||

มหาสมุทรเป็นดินแดนแห่งสวรรค์ซึ่งโอบล้อมด้วยคลื่นสูง

เป็นที่ประทับไสยาสน์ของพระวิษณุ

เป็นแหล่งกำเนิดของช้างเอราวัณ น้ำอมฤต พระลักษมี และพระจันทร์

pārijātaṃ sudhāṃ lakṣmīṃ vāruṇīṃ śītadīdhitim |

dattvā trijagato bhāvān saṃprāptasya vadānyatām ||

|| MU. 2.373ab ; AC. 2.375b,376a ||

เมื่อมหาสมุทรได้มอบธรรมชาติทั้งหลาย คือ ต้นปาริชาต น้ำอมฤต พระลักษมี นางวารุณี และพระจันทร์ ให้แก่โลกทั้งสามแล้ว

มหาสมุทรจึงเป็นผู้บรรลุถึงความอุดมสมบูรณ์

velāpūreṣu sarveṣu samīpastheṣu vāridheḥ |

rakṣā vidheyā[13] yatnena rājñā sampadam icchatā ||

|| MU. 2.374ab ; AC. 2.376b,377a ||

การคุ้มครองผืนสมุทรในอาณาบริเวณใกล้เคียงทุกหนแห่งที่มีกระแสน้ำหลาก

เป็นสิ่งที่พระราชาผู้ปรารถนาทรัพย์สินพึงปฏิบัติด้วยความวิริยอุตสาหะ

nijavelātaṭasthānāṃ potavāhanakarmaṇām |

pote pratyāgate tasmād daśamāṃśaṃ haren nṛpaḥ ||

|| MU. 2.375ab ; AC. 2.377b,378a ||

หลังจากที่เรือเดินสมุทรแล่นกลับมาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินพึงเรียกเก็บ(ภาษี) 1 ใน 10 ส่วน ของผลิตผลที่ขนส่งทางเรือซึ่งนำขึ้นมาไว้ที่ชายฝั่งมหาสมุทร(ในเขตปกครอง)ของพระองค์เอง

pratīpamārutānītapotānāṃ svecchayā nṛpaḥ |

svīkuryāt sakalaṃ dravyaṃ kiñcid dadyāc ca bhūpatiḥ ||

|| MU. 2.376ab ; AC. 2.378b,379a ||

พระเจ้าแผ่นดินอาจมีสิทธิ์ครอบครองทรัพย์สินทั้งหมดซึ่งมาจากเรือ(สินค้า)ทั้งหลาย

[12] AC. śayitasya harer aṅgabhaṅgavyāptaviyaddiśaḥ

[13] AC. vidhāya

ที่แล่นกลับมาด้วยลมพัดทวนกระแส ได้ตามพระราชประสงค์ และพึงใช้จ่ายทรัพย์แต่น้อย

ตอนที่ 2: คำอธิบายเรื่องมาตรฐานการประเมินราคาไข่มุก

2.1 มาตราชั่งไข่มุก กำหนดไว้ดังนี้

1 มัญชลี เป็น 1 คุญชา
3 คุญชา เป็น 1 รูปกะ
10 รูปกะ เป็น 1 กลัญชะ (MU. 457; cf. YKT. 119:59)

2.2 เครื่องชั่ง มีอุปกรณ์และวิธีประกอบดังนี้

(1) จานชั่ง เป็นทรงกลม ทำด้วยทองเหลือง ขนาดเท่ากัน 2 ใบ แต่ละใบเจาะรู 4 รู ร้อยเชือกไว้เพื่อผูกกับปลายคันชั่ง[14]

(2) คันชั่งยาว 12 อังคุละ ทำด้วยทองเหลือง ผิวเรียบเสมอกัน มีห่วงขนาดเท่าแหวนตราติดที่ปลายคันชั่งทั้ง 2 ด้าน สำหรับยึดเชือกของจานชั่ง[15]

(3) เข็มชี้ยาว 5 อังคุละ ทำด้วยทองเหลือง เจาะรูที่โคน ยึดไว้ที่กลางคันชั่งด้วยเข็มหมุด[16]

(4) เข็มหมุดยาว 1 อังคุละ สอดรูโคนเข็มชี้ แล้วนำห่วงรูปโตรณะ (ห่วงลักษณะคล้ายโค้งประตู) มาตรึงไว้ที่ปลายเข็มหมุดทั้งสองด้าน[17]

(5) ห่วงขนาดเท่าต่างหูอันเล็ก 1 อัน นำไปคล้องที่กลางยอดของโตรณะ ที่ห่วงนั้นให้ร้อยเชือกสำหรับถือตาชั่งชั่งน้ำหนัก[18] (MU. 458-462)

2.3 วิธีชั่งน้ำหนักไข่มุก

เมื่อจะชั่งน้ำหนักให้นำตุ้มน้ำหนัก 1 กลัญชะ ใส่ในจานชั่งข้างหนึ่ง จานชั่งอีกข้างหนึ่งใส่ไข่มุก การดูค่าน้ำหนักให้ดูเมื่อเครื่องชั่งอยู่ในลักษณะสมมาตร โดยที่เข็มชี้ต้องอยู่ในตำแหน่งเสมอกันและเคลื่อนไปบริเวณกึ่งกลางของห่วงรูปโตรณะ (MU. 463-464; cf. 119:60)

ราคาไข่มุกแบ่งเป็น 4 ระดับ ตามน้ำหนักเฉลี่ยของจำนวนรวมของเม็ดไข่มุกต่อน้ำหนักมาตรฐาน 1 กลัญชะ ดังนี้

---

[14] kāṃsyapātradvayaṃ vṛttaṃ samānaṃ rūpamānataḥ |
catuśchidrasamāyuktaṃ pratyekaṃ rajjuyantritam || MU. 2.458; AC. 2.460b,461a ||

[15] daṇḍaḥ kāṃsyamayaḥ ślakṣṇo dvādaśāṅgulasaṃmitaḥ |
pakṣadvayasamānaś ca prāntayor mudrikāyutaḥ || MU. 2.459; AC. 2.461b,462a ||

[16] madhye tasya prakartavyaḥ kaṇṭakaḥ kāṃsyanirmitaḥ |
pañcāṅgulāyatas tasya mūle chidraṃ prakalpayet || MU. 2.460; AC. 2.462b,463a ||

[17] niveśya chidradeśe 'sya śalākāṅgulamātrikā |
śalāke prāntayos tasyāḥ kīlayet toraṇākṛtiḥ || MU. 2.461; AC. 2.463b,464a ||

[18] toraṇasya śiromadhye karttavyā laghukuṇḍalī |
tatra rajjuṃ nibadhnīyāt tāṃ dhṛtvā tolayet sudhīḥ || MU. 2.462; AC. 2.464b,465a ||

1 กลัญชะ มีไข่มุก 1-4 เม็ด ราคาสูงมาก
1 กลัญชะ มีไข่มุก 5-9 เม็ด ราคาสูง
1 กลัญชะ มีไข่มุก 10-14 เม็ด ราคาปานกลาง
1 กลัญชะ มีไข่มุก 15-20 เม็ด ราคาต่ำ
1 กลัญชะ มีไข่มุกมากกว่า 21 เม็ดขึ้นไป ราคาต่ำลงอีกตามลำดับ

จากพิกัดราคาข้างต้น ไข่มุก 1 เม็ด น้ำหนัก 1 กลัญชะ มีราคาสูงสุด หากจำนวนรวมไข่มุกต่อน้ำหนักมาตรฐานยิ่งมีมาก เม็ดไข่มุกแต่ละเม็ดย่อมมีขนาดเล็กมาก ในทางตรงกันข้าม หากไข่มุกมีน้ำหนักเกินมาตรฐานสูงสุด คือ 1 เม็ดน้ำหนัก 2 กลัญชะ ไข่มุกนั้นถือว่าประเมินราคามิได้ คู่ควรกับทวยเทพมากกว่าพระราชา (MU. 465-471; cf. 119:61-120:65)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับคติความเชื่อและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทประพันธ์คัดสรร

เป็นที่ทราบกันว่าไข่มุกตามคติของรัตนปรีกษามี 8 ชนิด จำแนกตามแหล่งกำเนิด ได้แก่ ไข่มุกจากช้าง งู หมูป่า ปลา เมฆ ไม้ไผ่ หอยสังข์ และหอยมุก แต่ในเมื่อตัวบทนอกรัตนปรีกษาอ้างถึงแหล่งกำเนิดของไข่มุกในทะเลโดยเฉพาะ กอปรกับร่องรอยของข้อความที่ระบุว่าไข่มุกมีฐานะเป็น “ทรัพย์” หมายความว่าไข่มุกเป็นสินค้าที่ประเมินราคาซื้อขายได้[19] ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ไข่มุกที่ผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญในที่นี้น่าจะเป็นไข่มุกจากหอยมุกมากที่สุด

1. ข้อสังเกตจากคำอธิบายเรื่องขุมทรัพย์ทางทะเล

บทคัดสรรว่าด้วยขุมทรัพย์สามารถแบ่งเป็นเนื้อหาย่อยได้ 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำอธิบายลักษณะของมหาสมุทร ปรากฏในคาถาบทที่ 363-373 ส่วนที่สองเป็นบทบัญญัติว่าด้วยข้อควรปฏิบัติในการเรียกเก็บผลประโยชน์จากขุมทรัพย์ ปรากฏในคาถาบทที่ 374-376 ในที่นี้จะมุ่งวิเคราะห์เฉพาะเนื้อหาส่วนแรกซึ่งเป็นส่วนที่รวบรวมคติความเชื่อแบบฮินดูในทางจักรวาลวิทยาและเทพปกรณัม ในการนำเสนอข้อมูล ผู้เขียนจะขออ้างอิงคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง 3 เล่ม ประกอบด้วย กูรมปุราณะ พรหมปุราณะ และวิษณุสมฤติ

คำเรียกมหาสมุทรที่ปรากฏชัดเจนในบทประพันธ์มี 2 คำ คำแรกคือ มโหทธิ (*mahodadhi* ; MU. 2.362a) ตามรูปศัพท์หมายถึง ทะเลใหญ่ คำที่สองคือ วาริธิ (*vāridhi* ; MU. 2.374a) ตามรูปศัพท์หมายถึงสิ่งที่ทรงไว้ซึ่งน้ำ หรือ แหล่งรองรับน้ำ นอกจากนี้ คำว่า รัตนครรภะ (*ratnagarbha*) ในบทสมาส *vicitraratnagarbhasya* (MU. 2.363a) อาจนับเป็นคำเรียกมหาสมุทรได้เช่นเดียวกัน และมีความหมายตาม

[19] คำว่า “ทรัพย์” ในบริบทของวรรณคดีสันสกฤตประเภทศาสตร์ เช่น ธรรมศาสตร์ (กฎหมาย) หมายถึง ของมีค่า สินค้า เงินตรา ตามคติรัตนปรีกษา ไข่มุกจากหอยสังข์แม้มีกำเนิดในทะเลเช่นเดียวกับไข่มุกจากหอยมุก แต่ไม่สามารถประเมินราคาซื้อขายได้และไม่นิยมซื้อขาย – ผู้เขียน

รูปศัพท์ว่า คลังแห่งแก้วมณี (อันงดงาม) ความหมายของคำทุกคำที่กล่าวมาล้วนสะท้อนลักษณะและคุณสมบัติของมหาสมุทร ซึ่งมีอรรถาธิบายแสดงไว้ในบทประพันธ์อย่างแจ่มแจ้ง

ในมุมมองของผู้เขียน บทประพันธ์ข้างต้นนำเสนอภาพความคิดเกี่ยวกับมหาสมุทรด้วยมุมมอง 2 ลักษณะ คือ มุมมองเชิงกายภาพ และมุมมองเชิงมโนภาพ รายละเอียดมีดังนี้

ก. มุมมองเชิงกายภาพ หมายถึง มุมมองที่กวีนำเสนอสิ่งที่รับรู้ได้จากประสบการณ์ภายนอก สิ่งที่ยกมากล่าวมี 3 อย่าง ได้แก่

ก1) อาณาเขต มหาสมุทรมีอาณาเขตกว้างขวางและแผ่ขยายไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด เปรียบได้กับท้องฟ้า (MU. 2.370)

ก2) คลื่น ธรรมชาติของคลื่นมหาสมุทรมีความสูงและซัดสาดตลอดเวลา (MU. 370) ส่วนแสงคลื่นมีคำอธิบายแตกต่างกัน 2 แห่ง แห่งหนึ่งระบุว่าคลื่นมีสีดั่งแสงหมู่เมฆในฤดูใบไม้ร่วง (MU. 2.363) ซึ่งตามมติของกวีอินเดียโบราณระบุไว้ว่าสีของท้องฟ้าในฤดูใบไม้ร่วง คือ สีขาวที่มีลักษณะผุดผ่องนวลตา[20] อีกแห่งหนึ่งระบุว่าฟองคลื่นมีแสงจากรัตนชาติเข้ามาผสม (MU. 2.366) ความคิดเช่นนี้เชื่อมโยงกับคำบรรยายลักษณะของไวกูณฐ์ (ที่ประทับของพระวิษณุใต้มหาสมุทร) ตามคัมภีร์สันสกฤต ซึ่งระบุว่าเบื้องล่างของมหาสมุทรล้วนแล้วด้วยอัญมณีประดับประดาอยู่รายรอบ แม้แต่พระวิษณุก็ยังทรงถนิมพิมพาภรณ์ที่ประกอบด้วยอัญมณีทุกชนิด[21] ข้อความตรงนี้คงทำให้กวีจินตนาการว่า เมื่อแสงของรัตนชาติส่องขึ้นมากระทบกับพื้นผิวคลื่น สีของคลื่นที่เห็นจึงดูประหนึ่งมีแสงของรัตนชาติผสมอยู่

ก3) ภูมิประเทศ ในบทประพันธ์กล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศที่สัมพันธ์กับภูเขาด้วยบทบาท 2 ประการ ได้แก่

(1) บทบาทในฐานะเป็นที่ตั้งของทิวเขาสำคัญ (MU. 2.366)

ตามคติในคัมภีร์ปุราณะ ทวีปทั้งเจ็ดในโลกนี้ต่างมีทิวเขาสำคัญ 7 แนว เรียกว่า กุลบรรพต (kulaparvata) ซึ่งตรงกับคำ กุลาจละ (kulācala) ในบทประพันธ์ สำหรับชมพูทวีปอันเป็นที่ตั้งของดินแดนภารตวรรษ หรืออินเดียในปัจจุบันนั้น ทิวเขาสำคัญทั้งเจ็ดทอดตัวเป็นแนว ล้อมบริเวณคาบสมุทรทางตอนใต้

---

[20] อ้างถึงสีหมู่เมฆบนท้องฟ้าในฤดูใบไม้ร่วง ตามที่ปรากฏใน ฤตุสำหาร สรรคที่ 3 ฉันท์บทที่ 4

vyoma kvacid rajataśaṅkhamṛṇālagaurāiḥ
tyaktāmbhubhir laghutayā śataśaḥ prayātāiḥ |
saṃlakṣyate pavanavegacalāiḥ payodāiḥ
rājeva cāmaraśatair upavījyamānaḥ || Ṛtus. III.4 ||

หมู่เมฆจำนวนร้อยที่ปล่อยทิ้งน้ำฝนแล้ว **มีสีขาวเสมือนเงิน เปลือกหอยสังข์ และไหลบัว**
(จากคำแปลของ ชวโรฒน์ วัลยเมธี ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ฤตุสำหาร: ฤดูกาลกับชีวิต หน้า 119)

[21] ดูรายละเอียดในหัวข้อ ข(3) ที่ประทับของพระวิษณุ

ประกอบด้วย มเหนทระ, มลยะ, สหยะ, ศักติมาน (บ้างว่า ศุกติมัต), ฤกษะ, วินธัย และ ปาริยาตระ (บ้างว่า ปาริปาตระ)[22]

อนึ่ง คำว่า กุลาจละ ตามรูปศัพท์หมายถึง ภูเขาแห่งเผ่าพันธุ์ เป็นคำสมาสระหว่าง กุละ (= ตระกูล, เผ่าพันธุ์, ชนเผ่า) กับ อจละ (= สิ่งที่ไม่เคลื่อนที่ หมายถึง ภูเขา) เหตุที่ได้ชื่อว่าภูเขาแห่งเผ่าพันธุ์นั้นอาจอ้างมติของ Raychaudhuri ซึ่งเสนอว่าภูเขาทั้งเจ็ดมีความเกี่ยวข้องกับชนเผ่าต่าง ๆ ของชมพูทวีป โดยที่เขามเหนทระเกี่ยวข้องกับชาวแคว้นกลิงค์, เขามลยะกับชาวแคว้นปาณฑยะ, เขาสหยะกับชาวแคว้นอปรานตะ, เขาศุกติมัตกับชาวแคว้นภัลลาฏะ, เขาฤกษะกับชาวแคว้นมาหิษมตี, เขาวินธัยกับชาวแคว้นอาฏวยะและชาวป่าทางตอนกลางของชมพูทวีป และเขาปาริยาตระกับชาวแคว้นนิษาท

ส่วนคำว่า อจละ ก็มีตำนานอินเดียโบราณเล่าไว้ในคัมภีร์หลายเล่ม เช่น ฤคเวท รามายณะ เรื่องมีอยู่ว่า เดิมทีภูเขาทุกลูกมีปีกบินได้เหมือนนก แต่เนื่องจากภูเขามักบินไปอยู่ตรงโน้นบ้างตรงนี้บ้างไม่เป็นหลักเป็นแหล่งจนสร้างความเดือดร้อนให้แผ่นดิน พระอินทร์รู้ดังนั้นจึงจัดการตัดปีกภูเขาด้วยวัชระ นับแต่นั้นมาภูเขาได้ยึดอยู่กับแผ่นดินอย่างถาวร มีเพียงภูเขาไมนากะเท่านั้นที่บินหนีไปซ่อนตัวอยู่ใต้มหาสมุทรได้สำเร็จ[23] (Bhattacharyya, 1977, p. 62; Macdonell, 1897, p. 62)

(2) บทบาทในฐานะเป็นที่รองรับกระแสน้ำจากภูเขา (MU. 2.367)

บทบาทนี้แสดงด้วยคำ ชลธาริน (*jaladhārin* ; MU. 2.367) ตามรูปศัพท์หมายถึงสิ่งที่ทรงไว้ซึ่งน้ำ ต้นธารของน้ำที่หลั่งไหลมาสู่มหาสมุทร คือ ยอดเขา ซึ่งในที่นี้กวีใช้สัญลักษณ์ คือ พระศิวะผู้ทรงจันทร์เสี้ยวที่มวยผม สื่อถึงเหตุการณ์ตามเทพปกรณัมอินเดียที่เล่าว่า พระศิวะใช้มุ่นมวยผมรองรับพระแม่คงคาจากสวรรค์เพื่อบรรเทาความรุนแรงของกระแสน้ำก่อนที่จะไหลลงสู่พื้นโลก แต่ก่อนหน้าที่พระแม่คงคาจะมาถึงโลกมนุษย์นั้น สายน้ำได้เกิดการแยกสาขาออกเป็น 4 สาขามาแต่ต้นทางแล้ว กลายเป็นแม่น้ำสีตา (*sītā*) จักษุส (*cakṣus*) อลกนันทา (*alakanandā*) และภัทรา (*bhadrā*) แม่น้ำแต่ละสาขาต่างไหลลงสู่ยอดเขาสำคัญบนโลกในทิศทั้งสี่ ประกอบด้วย เหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันตก จากนั้นได้ไหลอ้อมผืนแผ่นดินที่อยู่ติดภูเขา ก่อนจะไหลลงสู่ทะเลตามเส้นทางของตน โดยที่

- *แม่น้ำสีตา* ไหลลงสู่เขาพระสุเมรุและสู่โลกโดยเวียนรอบเขาคันธมาทน์ อ้อมภัทราศววรรษแล้วลงสู่ทะเลฝั่งตะวันออก
- *แม่น้ำจักษุส* ไหลลงสู่เขามาลยวัต อ้อมดินแดนเกตุมาลา แล้วไหลลงสู่ทะเลฝั่งตะวันตก
- *แม่น้ำอลกนันทา* ไหลลงสู่ยอดเขาเหมกูฏบนเทือกเขาหิมาลัย อ้อมภารตวรรษ แล้วไหลลงสู่ทะเลทางทิศใต้

---

[22] mahendro malayaḥ sahyaḥ śaktimānṛkṣaparvataḥ |
vindhyaśca pāriyātraśca saptātra kulaparvatāḥ || KūrP. 1.47.23b-24a ||

[23] มีคำอธิบายต่อไปในหัวข้อ ข1) ภูเขาไมนากะ

- *แม่น้ำภัทรา* ไหลลงสู่เขาศฤงควัต อ้อมอุตตรกุรุทวีป แล้วไหลลงสู่ทะเลทางทิศเหนือ (Williams, 2003, p. 137)

ข. มุมมองเชิงมโนภาพ หมายถึง มุมมองที่กวีนำเสนอสิ่งที่รับรู้ได้จากประสบการณ์ภายในหรือ จินตนาการ สิ่งที่ยกมากล่าวมี 5 อย่าง ได้แก่

ข1) ภูเขาไมนากะ (MU. 2.371,369)

ภูเขาไมนากะ (*māināka*) เป็นทั้งภูเขาตามตำนานและภูเขาที่มีจริงในโลก ปกรณัมอินเดียเล่าว่าไมนากะเป็นบุตรของท้าวหิมวัต (*himavat*) - บุคลาธิษฐานของเทือกเขาหิมาลัย กับนางอัปสรเมนา (*menā*) หรือเมนกา (*menakā*) ฝ่ายคัมภีร์ปุราณะได้เสนอที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเขาไมนากะไว้แตกต่างกัน ปุราณะส่วนใหญ่ระบุว่าไมนากะตั้งอยู่ตอนล่างของเทือกเขาหิมาลัย มีเพียงบางเล่มที่เสนอว่าอยู่ทางเหนือของเขาไกรลาส ข้อมูลที่โสเมศวรระนำเสนอน่าจะได้มาจากรามายณะ เพราะในสุนทรากาณฑ์ สรรคที่ 1 เล่าถึงเรื่องราวของภูเขาไมนากะไว้ว่า คราวที่พระอินทร์ตามล่าตัดปีกภูเขาทุกลูก ไมนากะรอดพ้นจากภัยนี้เพราะพระพายได้ช่วยพัดพาไมนากะให้ไปหลบอยู่ใต้มหาสมุทร ไมนากะจึงอยู่ในมหาสมุทรนับแต่นั้น ภายหลังไมนากะได้มีโอกาสช่วยเหลือหนุมานเป็นการตอบแทนบุญคุณที่พระพาย พ่อของหนุมานเคยช่วยเหลือตนเองไว้ด้วยการบินขึ้นไปบนฟ้าและสละพื้นที่เล็ก ๆ เป็นที่พักให้แก่หนุมาน ในขณะที่หนุมานกำลังเหาะข้ามทะเลไปยังเมืองลงกาเพื่อตามหานางสีดา (Aiyangar, 1987, p. 205; Dalal, 2010, p. 237)

ข2) ไฟใต้ทะเล (MU. 2.368)

ความเชื่อเรื่องไฟใต้ทะเล หรือดวงอาทิตย์ใต้ทะเล (En. submarine fire, submarine sun) เป็นความเชื่อที่มีมายาวนานและแพร่หลายในวัฒนธรรมของโลกหลายวัฒนธรรม ตามลัทธิประเพณีฮินดู ไฟใต้ทะเลเป็นหนึ่งในสิบอัญรูปของพระอัคนี และเป็นอัญรูปที่น่ากลัวที่สุด เกิดจากแหล่งน้ำแหล่งแรกหลังจากการสร้างจักรวาล ซ่อนอยู่ใต้ทะเล พร้อมที่จะทำลายล้างโลกได้ตลอดเวลา (Daniélou, 1991, pp. 89-90) ไฟใต้ทะเลมีคำเรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่า วฑวามุขะ (vaḍavāmukha, lit. ผู้มีหน้าดุจม้าตัวเมีย) บางทีก็เรียกวฑวาคนิ (vaḍavāgni, lit. ไฟจากม้าตัวเมีย คือ ไฟจากใต้ทะเล) และ เอารวะ (āurva, lit. ผู้ที่เกิดจากต้นขา (ของแม่))

นอกจากนี้ ไฟใต้ทะเลยังเกี่ยวพันกับคติความเชื่อและเทพปกรณัมหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น

- เรื่องกัลกยาวตาร ซึ่งเป็นอวตารของพระวิษณุในรูปของบุรุษผู้ถือดาบ ขี่ม้าตัวเมียสีขาวหรือ “วฑวา” (*vaḍavā*) ม้าตัวนี้จะพ่นไฟทำลายล้างโลกเมื่อวันสิ้นโลกมาถึง

- แหล่งข้อมูลหนึ่งระบุว่า ชื่อกัลกินมีความหมายพ้องกับชื่อของพญานาคเศษะอยู่พอสมควร เพราะนัยหนึ่งหมายถึง ฝ้าที่ลอยอยู่บนผิวน้ำ หรือ ฟองคลื่น (En. scum, spume, froth)[24]

- เกร็ดเรื่องเล่าในวรรณคดีเรื่องมหาภารตะเกี่ยวกับอสูรธุนธุ (*dhundhu*) ผู้มีหัวเป็นม้า แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างไฟใต้ทะเล ม้า และพระวิษณุ เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งพ่อและแม่ของอสูรธุนธุ คือ มธุ (*madhu*) และ ไกฏภะ (*kāiṭabha*) ได้ขโมยคัมภีร์พระเวทไปซ่อนไว้ที่แดนนรกใต้มหาสมุทร พระพรหมได้ทูลเรื่องนี้ให้พระวิษณุทราบเพื่อขอความช่วยเหลือ พระวิษณุจึงแปลงกายเป็นหยครีวะ (*hayagrīva*) สิ่งมีชีวิตผู้มีหัวเป็นม้า ดำรงชีพในมหาสมุทรด้วยการลามเลียเครื่องบวงสรวง พระวิษณุในรูปของหยครีวะได้บุกเข้าไปยังแดนนรก และสามารถนำพระเวทมาคืนพระพรหมได้สำเร็จ ก่อนออกจากมหาสมุทรพระองค์ได้ทิ้งหัวม้าไว้เป็นที่เก็บคัมภีร์พระเวท หลังจากนั้นได้สวมรอยแปลงกายเป็นอสูรธุนธุ เข้าไปสังหารอสูรมธุและไกฏภะได้สำเร็จ

- ไฟใต้ทะเลยังเกี่ยวข้องกับเรื่องของฤษีเอารวะ มีเรื่องเล่าว่าฤษีตนนี้เกิดจากต้นขาของผู้เป็นแม่ครั้นเมื่อเติบโตขึ้นได้บำเพ็ญตบะแก่กล้าจนเป็นที่เกรงขามของทวยเทพและมนุษย์ เอารวะมีความโกรธแค้นฝังใจมาตั้งแต่ยังเล็กกับเรื่องที่พวกกษัตริย์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของตัวเองจนหมดสิ้น วิญญาณบรรพบุรุษจึงจัดการดับอารมณ์โกรธแค้นด้วยการจับเอารวะโยนลงทะเล ทำให้เอารวะกลายร่างเป็น หยศีรษะ (*hayaśīrṣa*) สิ่งมีชีวิตผู้มีหน้าเป็นม้าและเต็มไปด้วยความโกรธแค้น (Santos, 2011, pp. 148-150; Williams, 2003, pp. 69-70)

ข3) ไวกูณฐ์ หรือ ที่ประทับของพระวิษณุ (MU. 2.365,372)

ตามคติของเทพปกรณัมอินเดีย พระวิษณุทรงมีที่ประทับอยู่สองแห่ง คือ เขาไกรลาสบนสวรรค์และใต้ท้องทะเล แต่ในบริบทของบทประพันธ์นี้กล่าวถึงที่ประทับใต้ท้องทะเลเท่านั้น เห็นได้จากข้อความ *“คลื่นสูง...โอบกอดพระองค์ไว้”* (MU. 2.365) จากคำประพันธ์ กวีบรรยายทัศนียภาพของมหาสมุทรไว้ว่ามีลักษณะดั่งสรวงสวรรค์ และมีแท่นไสยาสน์ของพระวิษณุประดิษฐานอยู่ มีข้อสังเกตว่า บทประพันธ์นี้ระบุสีคลื่นทะเลไม่ลงรอยกัน โดยคาถาบทที่ 365 ระบุสีประหนึ่งไพลิน (สีน้ำเงิน) ในขณะที่คาถาบทที่ 363 ระบุสีขาว เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่กระจ่างขึ้น ผู้เขียนจึงสืบค้นเรื่องราวเพิ่มเติมจากวรรณคดีสันสกฤต ในที่นี้จะขออ้างอิงคัมภีร์ 2 เล่ม คือ กูรมปุราณะ และวิษณุสมฤติ

คัมภีร์กูรมปุราณะนำเสนอบรรยากาศใต้ท้องทะเลซึ่งเป็นที่ประทับของพระวิษณุ ความตอนหนึ่งว่าเมืองของพระวิษณุ หรือ “นารายณปุระ” ตั้งอยู่ภายใต้เกษียรสมุทร เมืองนี้ล้วนงดงามด้วยทองและแก้วมณีที่ประดับประดาตามป้อมปราการ ประตู ปราสาทราชมณเฑียร และสถานที่อื่น ๆ อีกมากมาย แม้แต่ถนนและบันไดก็ประดับด้วยแก้วมณี และที่สำคัญที่สุด เมืองนี้เป็นทิพยสถานที่ประทับของพระวิษณุ ฝ่ายองค์พระวิษณุที่สถิตอยู่นั้นทรงมีพระวรกายผุดผ่องดุจกลีบบัวบุณฑริก (บัวขาว) ทรงประทับไสยาสน์เหนือ

[24] Santos (2011) กล่าวว่า แท้จริงแล้วฟองที่ว่านี้คือ หินพัมมิซ (pumice stone) หรือหินภูเขาไฟนั่นเอง

เศษะนาคราช ทรงอาภรณ์สีเหลือง มีพระเนตรโต มีลำแขนทรงพลัง[25] (KūrP. I.49.50,52-56,63-72) (Shastri, 1981, pp. 319-321; Swaminathan, 2002, pp. 85-86) นอกจากนี้ สีของสรรพสิ่งมีชีวิตที่ดำรงอยู่ในเกษียรสมุทร เช่น กายของพระวิษณุ กายของพระนางลักษมี ผิวพรรณของผู้คนที่อาศัยอยู่ในศากทวีป (*śākadvīpa*) อันเป็นทวีปที่มีเกษียรสมุทรล้อมรอบอยู่นั้น ล้วนเป็นสีขาวเหมือน ๆ กัน ส่วนคัมภีร์วิษณุสมฤติบรรยายว่า มหาสมุทรเปี่ยมด้วยเกลียวคลื่นนับร้อยที่เกิดจากลมพายุพัดกระหน่ำ น้ำมหาสมุทรเป็นสีขาว บรรยากาศที่แวดล้อมมหาสมุทรดูประหนึ่งอุดมด้วยไพลินและอัญมณีสีน้ำตาล ขนาดของมหาสมุทรแผ่ไพศาลเกินกว่าจะวัดได้ องค์พระวิษณุที่ประทับอยู่นั้นทรงมีพระวรกายเจิดจ้าดั่งดวงจันทร์นับร้อย มีรัศมีเรืองรองดั่งพระอาทิตย์ ทรงอาภรณ์สีเหลืองและแก้วมณีทุกชนิด[26] (Jolly, 1962, pp. 5-7; Müller, 1990, pp. 7-8) โดยสรุปแล้วแหล่งข้อมูลมีแนวโน้มที่จะระบุสีคลื่นมหาสมุทรเป็นสีขาว ส่วนสีน้ำเงินดั่งไพลินที่กวีเอ่ยถึงอาจไม่ใช่ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน เป็นไปได้ว่ามาจากลักษณะสีของบรรยากาศใต้มหาสมุทรซึ่งล้อมกายพระวิษณุไว้ตามข้อความในวิษณุสมฤติ

ข4) แก้วมณีบนพังพานของงู (MU. 2.364)

งูที่กวีอ้างถึงในบทประพันธ์มีชื่อว่า เศษะนาคราช (*śeṣa*) หรืออีกชื่อหนึ่งคือ อนันตนาคราช (*ananta*) มีหน้าที่ทอดกายให้พระวิษณุใช้เป็นที่ประทับสำราญพระอิริยาบถ และแผ่พังพานปกป้องพระวิษณุอยู่เบื้องบน คัมภีร์ปุราณะระบุถึงลักษณะเด่นประการหนึ่งของเศษะไว้ว่า บนพังพานของเศษะประดับด้วยแก้วมณี ซึ่งฉายรัศมีจนทำให้ทั่วทั้งแผ่นดินมีสีแดงดั่งรุ่งอรุณ[27](Shastri, 1955, p. 116) นอกจากนี้ คติเรื่องแก้วมณีบนพังพานหรือเศียรของพญานาคยังปรากฏในตำราพฤหัตสังหิตา ของ วราหมิหิระ สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 6 ตำรานี้ได้ระบุลักษณะและคุณวิเศษของแก้วมณีที่อยู่บนเศียรพญานาคในอัธยายะที่ว่าด้วยการตรวจสอบทับทิม ซึ่งเป็นอัญมณีสีแดง มีความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ในคติการตรวจสอบอัญมณีแบบอินเดียโบราณ ดังมีความว่า อัญมณีของพญานาคปรากฏอยู่ที่เศียรของพญานาค ลักษณะภายนอกเป็นสีที่เปรียบได้กับแมลงภู่และขนคอนกยูง มีรัศมีเรืองรองดั่งเปลวไฟ มีค่าอันประเมินมิได้ หากพระราชาได้สวมอัญมณีชนิดนี้แล้ว พระองค์จะไม่มีสิ่งชั่วร้ายอันเกิดแต่ยาพิษและโรคภัยไข้เจ็บเข้ามากล้ำกราย ทั้งยังจะมีฝนตกในดินแดนที่พระองค์ครอบครองอยู่ด้วย[28]

---

[25] tanmadhye bhagavānekaḥ puṇḍarīkadaladyutiḥ |
śete 'śeṣajagatsūtiḥ śeṣāhiśayane hariḥ || KūrP. 1.49.64b-65a ||
pītavāsā viśālākṣo mahāmāyo mahābhujaḥ || KūrP. 1.49.66b ||

[26] (amṛtanidhiṃ) ... pavanakṣobhasaṃjātavīcīśatasamākulam ... **pāṇḍuraṃ indranīlakaḍārāḍhyaṃ** viparītamivāmbaram ... anirdeśyaparimāṇam anirdeśyardhisaṃyutam ... śaśāṅkaśatasaṃkāśaṃ sūryāyutasamaprabham ... pītavāsasamakṣobhyaṃ sarvaratnavibhūṣitam || ViS. 34-42 ||

[27] (śeṣo) ... yasyāiṣā sakalā pṛthvī **phaṇāmaṇiśikhāruṇā** || BrP. 19.21-22 ||

[28] bhramaraśikhikaṇṭhavarṇo dīpaśikhāsaprabho bhujaṅgānām |
bhavati maṇiḥ kila mūrdhani yo 'nargheyaḥ sa vijñeyaḥ || VBS. 82.5 ||

ข5) น้ำอมฤต และบรรดาของวิเศษจากการกวนเกษียรสมุทร (MU. 2.364,369,372,373)

เพื่อที่จะสื่อสารให้ผู้อ่านทราบว่ามหาสมุทรเป็นแหล่งรวบรวมทรัพย์มีค่านานาชนิด ในบทประพันธ์นี้กวีจึงอ้างถึงของวิเศษ 6 อย่าง ประกอบด้วย น้ำอมฤต พระจันทร์ พระลักษมี นางวารุณี ต้นปาริชาต และช้างไอราวัต ของวิเศษเหล่านี้เกี่ยวข้องกับตำนานการกวนเกษียรสมุทร

ตำนานการกวนเกษียรสมุทรเป็นเรื่องเล่าว่าด้วยการต่อสู้ระหว่างทวยเทพกับเหล่าอสูรเพื่อแย่งชิงน้ำอมฤต เรื่องมีอยู่ว่าครั้งหนึ่งพระอินทร์และเหล่าทวยเทพต่างสูญเสียกำลังและความรุ่งเรือง ไม่ว่าจะรบกับอสูรกี่ครั้งกี่หนก็ประสบแต่ความพ่ายแพ้ พระอินทร์และเหล่าทวยเทพจึงพากันไปเฝ้าพระวิษณุเพื่อขอความช่วยเหลือ พระวิษณุได้แนะนำว่าหากพวกเขาอยากกลับมามีอำนาจควบคุมจักรวาลนี้ได้อีกครั้ง พวกเขาจะต้องร่วมกันกวนเกษียรสมุทรเพื่อนำน้ำอมฤตออกมา ว่ากันว่าผู้ใดก็ตามที่ดื่มน้ำอมฤตแล้วจะมีพลังมากและเป็นอมตะ ทว่าการกวนเกษียรสมุทรเป็นงานใหญ่พอสมควร ทวยเทพและอสูรจึงต้องผนึกกำลังกันทำงานครั้งนี้ให้สำเร็จ โดยมีเขามันทระเป็นไม้กวน และมีพญานาควาสุกิพันรอบเขามันทระเป็นเชือกกวน เมื่อกวนเกษียรสมุทรไปสักระยะหนึ่งเขามันทระก็เริ่มเอียงและทำท่าจะจมน้ำ พระวิษณุจึงอวตารเป็นเต่าเอากระดองหนุนใต้เขามันทระไว้เพื่อมิให้เขาจมน้ำ[29] เมื่อเวลาผ่านไป พญานาควาสุกิเกิดความร้อน ได้พ่นไฟและละอองน้ำออกมาทางปาก ไฟจากปากพญานาคได้ลุกลามทั่วภูเขามันทระ เผาทำลายป่าไม้และสรรพสิ่งมีชีวิตบนภูเขานั้น ส่วนละอองน้ำได้กลั่นตัวเป็นเมฆฝน ทำให้เกิดฝนตกในมหาสมุทรในเวลาต่อมา ถึงแม้เหล่าทวยเทพและอสูรจะต้องเผชิญกับอุปสรรคและความเหนื่อยยากเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ในที่สุดภารกิจการกวนเกษียรสมุทรก็สำเร็จลงด้วยดี

นอกจากน้ำอมฤตแล้ว เกษียรสมุทรยังมีของวิเศษเกิดขึ้นตามมาอีกมากมาย จำนวนของวิเศษที่ได้มาและลำดับการเกิดของวิเศษแตกต่างกันไปในคัมภีร์ปุราณะแต่ละเล่ม แต่ตามประเพณีนิยมถือกันว่ามี 14 อย่าง เรียงตามลำดับดังนี้คือ (1) แม่โคกามเธนุ (บางตำราระบุชื่อว่า แม่โคสุรภิ) (2) นางวารุณี (เทวีแห่งสุรา) (3) ต้นปาริชาต (4) เหล่านางอัปสร (5) พระจันทร์ (6) หลาหละ (พิษร้ายจากพญานาควาสุกิซึ่งพระศิวะทรงดื่มเพื่อพิทักษ์โลกให้พ้นภัย) (7) ธันวันตริ (แพทย์สวรรค์) (8) น้ำอมฤต (บรรจุไว้ในหม้อและมีธันวันตริถือไว้) (9) พระนางลักษมี (10) ม้าอุจฉัยศรพ (11) แก้วเกาสตุภะ (12) ช้างไอราวัต (หรือ ช้างเอราวัณ) (13) ต้นกัลปพฤกษ์ (14) สังข์ นอกจากนี้ คัมภีร์ปุราณะบางเล่มยังระบุรายการของวิเศษเพิ่มเติม เช่น ศารงคธนู มหาปัทมนิธิ ต้นมะม่วง กระเทียม พรหมวิทยา เป็นต้น (Andrews, 1998, pp. 39-40; Garg, 1992, pp. 390-394)

---

yas taṃ bibhartti manujādhipatir na tasya
doṣā bhavanti viṣarogakṛtāḥ kadācit |
rāṣṭre ca nityam abhivarṣati tasya devaḥ
śatrūṃś ca nāśayati tasya maṇeḥ prabhāvāt || VBS. 82.6 ||

[29] บางตำราว่าเพื่อรองรับแรงเสียดสีระหว่างภูเขากับพื้นโลก - ผู้เขียน

2. ข้อสังเกตจากบทคัดสรรว่าด้วยมาตรฐานการประเมินราคาไข่มุก

บทคัดสรรว่าด้วยมาตรฐานการประเมินราคาไข่มุกมีสำนวนเนื้อหาในเชิงอธิบาย เน้นการแสดงขั้นตอนเป็นลำดับ เริ่มจากมาตราชั่งไข่มุก จากนั้นเป็นเรื่องการประดิษฐ์เครื่องชั่ง ปิดท้ายด้วยเกณฑ์การกำหนดราคาไข่มุก มีข้อสังเกตว่ามาตราชั่งไข่มุกและเกณฑ์การกำหนดราคาไข่มุกมีลักษณะซ้ำกันกับข้อความในยุกติกัลปตรุ (ดู YKT. 119:59 – 120:65) ส่วนเรื่องการประดิษฐ์เครื่องชั่งไข่มุกปรากฏเฉพาะในมานโสลลาสะเท่านั้น[30] จากคำอธิบายดังกล่าวทำให้สันนิษฐานได้ว่า เครื่องชั่งไข่มุกมีลักษณะเป็นเครื่องชั่งสองแขนสำหรับชั่งอัญมณีน้ำหนักตั้งแต่ 1 มัญชลีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1 กลัญชะ หรือเทียบเท่ากับน้ำหนักประมาณ 260 ถึง 325 มิลลิกรัม แต่ไม่เกิน 7.8 ถึง 9.75 กรัม ในระบบเมตริก[31]

อภิปรายและบทสรุป

ประเด็นเรื่องความสำคัญของไข่มุกในมานโสลลาสะจากการศึกษาตัวบทที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้สามารถพิจารณาได้เป็น 2 กรณี กรณีแรก บทคัดสรรเรื่องขุมทรัพย์ทางทะเล พบว่าไม่มีลักษณะเชื่อมโยงกับรัตนปรีกษาโดยตรง ไม่นำไปสู่เป้าหมายเรื่องการพัฒนาทักษะการตรวจสอบและประเมินค่าอัญมณี แต่นำไปสู่เป้าหมายเรื่องการส่งเสริมความมั่นคงของราชอาณาจักรตามหลักพื้นฐานของวิชานีติศาสตร์อินเดีย เนื่องจากสาระสำคัญของบทคัดสรร คือ ทัศนะของผู้ประพันธ์ที่พยายามอธิบายว่าทะเลหรือมหาสมุทรมีความสำคัญอย่างมากในฐานะแหล่งทรัพยากรที่นำรายได้มาสู่ราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันก็เตือนใจให้ผู้ปกครองแผ่นดินบริหารทรัพยากรทางทะเลอย่างรู้คุณค่า อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในมุมมองที่บทคัดสรรอาจมีนัยแสดงความสำคัญบางประการของไข่มุกก็อาจกล่าวได้ว่า ไข่มุกมีความสำคัญในวัฒนธรรมอินเดีย เพราะมีความเชื่อว่ามาจากแหล่งกำเนิดอันศักดิ์สิทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้มิได้สืบเนื่องจากตำนานพลาสูรพลีชีพตามขนบที่ถ่ายทอดกันมาในงานนิพนธ์หมวดรัตนปรีกษาหลายฉบับ หากสืบเนื่องจากคติเกี่ยวกับทะเลและมหาสมุทร โดยเฉพาะเรื่องการกวนเกษียรสมุทรและบุคลิกของพระวิษณุ – เจ้าแห่งเกษียรสมุทร ความคิดนี้อาจเป็นเหตุให้ผู้ประพันธ์ได้หยิบยกความรู้ด้านจักรวาลวิทยาและเทพปกรณัมฮินดูมาเป็นมูลเหตุของบทบัญญัติว่าด้วยขุมทรัพย์ มีข้อสังเกตว่าอันที่จริงมหาสมุทรในคติจักรวาลวิทยาอินเดียมี 7 แห่ง แต่กวีอ้างถึงเกษียรสมุทรเพียงแห่งเดียว ที่เป็นเช่นนี้สันนิษฐานว่าเป็นมุมมองส่วนตัวของผู้ประพันธ์ที่พยายามเชื่อมโยง “สีขาว” ซึ่งเป็นสีที่นิยมมากใน “ไข่มุกจากหอยมุก” กับ “สีขาว” ของ “ทะเลน้ำนม” หรือเกษียรสมุทร เพื่อให้คำอธิบายดูสมเหตุสมผล

---

[30] ดูคำแปลและเชิงอรรถตัวบทภาษาสันสกฤตได้ในหัวข้อ 4.2.2

[31] 1 มัญชาฑิ หรือ 1 มัญชลี มีค่าประมาณ 4 ถึง 5 เกรน อ้างอิงจาก Mensuration in Ancient India ของ Saradha Srinivasan หน้า 106, หากอ้างอิงมาตราชั่งในมานโสลลาสะ น้ำหนัก 1 กลัญชะ จะมีค่าเท่ากับ 30 มัญชลี การคำนวณข้างบนใช้มาตรา 1 เกรน เท่ากับประมาณ 65 มิลลิกรัม - ผู้เขียน

ส่วนกรณีที่สอง บทคัดสรรเรื่องเครื่องชั่งอัญมณี เป็นส่วนที่เข้าไปเสริมข้อมูลวิธีการประเมินค่าอัญมณี ซึ่งเดิมทีในรัตนปรีกษารุ่นก่อนมีเฉพาะเรื่องมาตราชั่งตวงวัดและพิกัดราคาอัญมณี ผลคือทำให้ข้อมูลเกณฑ์มาตรฐานการประเมินราคาอัญมณีประเภทไข่มุกครบถ้วนสมบูรณ์ และข้อมูลเกณฑ์มาตรฐานนี้ยังสามารถบ่งชี้ประวัติศาสตร์การค้าไข่มุกของดินแดนแถบอินเดียใต้ในภาพรวมด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับข้อมูลในรัตนปรีกษาซึ่งระบุชื่อดินแดนที่เป็นแหล่งไข่มุกสำคัญ 4 แหล่ง คือ เกาะสิงหล อาหรับ เปอร์เซีย และเมืองบรรบระ – เมืองท่าที่มีชื่อเสียงของชมพูทวีป ณ บริเวณปากแม่น้ำสินธุ (MU. 2.434) ดินแดนเหล่านี้อยู่ติดชายฝั่งทะเลและน่าจะมีการติดต่อค้าขายกับอินเดียในช่วงเวลาที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างสรรค์งานนี้ขึ้น ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับข้อความในบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องขุมทรัพย์ที่อ้างถึงการเดินเรือเพื่อแสวงหาทรัพย์ในทะเล รวมถึงการเก็บภาษีของพระเจ้าแผ่นดินในอัตรา 1 ใน 10 หรือร้อยละ 10 ของสินค้าที่ขนส่งมาทางเรือ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของไข่มุกในผลการศึกษาฉบับนี้ถือเป็นความสำคัญในมิติทางวรรณคดี เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ หากในอนาคตมีการขยายผลการศึกษาไปยังวรรณคดีศาสตร์ประเภทอื่นด้วย ก็จะช่วยให้เห็นมุมมองที่หลากหลายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Aiyangar, N. (1987). *Essays on Indo-Aryan Mythology*. New Delhi: Asian Educational Services.

Andrews, T. (1998). *A Dictionary of Nature Myths: Legends of the Earth, Sea, and Sky*. USA: Oxford University Press.

Bhattacharyya, P. K. (1977). *Historical Geography of Madhyapradesh from Early Records*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Dalal, R. (2010). *Hinduism: An Alphabetical Guide*. India: Penguin Books India.

Daniélou, A. (1991). *Myths and Gods of India: The Classic Work on Hindu Polytheism*. India: Inner Traditions International.

Garg, G. R. (1992). *Encyclopaedia of The Hindu World Volume 2 (Ak-Aq)*. New Delhi: Concept Publishing Company.

Kongmebhol, A. (2019). *Essence and Significance of Indian Lapidaries* [Doctoral Dissertation]. Bangkok: Chulalongkorn University.

Macdonell, A. A. (1897). *Vedic Mythology*. Strassburg: Verlag Von Karl J. Trübner.

Santos, A. (2011). *Atlantis: The Lost Continent Finally Found*. USA: Atlantis Publications.

Williams, G. M. (2003). *Handbook of Hindu Mythology*. USA: Oxford University Press.

ภาคผนวก

คำอธิบายอักษรย่อ

อักษรโรมัน

cf. = confer, compare (เปรียบเทียบ)

En. = English (ภาษาอังกฤษ)

lit. = literal meaning (ความหมายตามรูปศัพท์)

ระบบการอ้างอิงวรรณคดีสันสกฤต

- มานโสลลาสะ และ อภิลษิตารถจินตามณิ ใช้ระบบ ปรกรณะ โศลก เช่น MU. 2.362 หมายถึง มานโสลลาสะ ปรกรณะที่ 2 โศลกที่ 362

- ยุกติกัลปตรุ ใช้ระบบ หน้า : ลำดับคาถา เช่น YKT. 108:58–109:62 หมายถึง ยุกติกัลปตรุ หน้า 108 คาถาบทที่ 58 จนถึงหน้า 109 คาถาบทที่ 62

อักษรย่องานนิพนธ์สันสกฤตและแหล่งที่มา

AC. Abhilaṣitārtha-cintāmaṇi

Vidyalankara, A. V., & Sastry, S. (Eds.). (1926). *Abhilaṣitārthacintāmaṇi of Someśvara Deva Part 1 Prakaranas 1-3*. Mysore: The Government Branch Press.

BrP. Brahma Purāṇa

(1) Shastri, J. L. (Ed.). (1955). *Ancient Indian Tradition & Mythology : Brahma Purāṇa Part I* (Vol. 33). Delhi: Motilal Banarsidass.

(2) Vyasadeva. ([n.d.]). *Brahma Purāṇa Part I*. Bombay: Venkateshwar Steam Press.

KūrP. Kūrma Purāṇa

(1) Shastri, J. L. (Ed.) (1981). *Ancient Indian Tradition & Mythology :The Kūrma Purāṇa Part I* (Vol. 20). Delhi: Motilal Banarsidass.

(2) Swaminathan, C. R. (Ed.) (2002). *The Kūrmamahā-purāṇam*. Delhi: Nag Publisher.

MU. Mānasollāsa of Someśvara

Shrigondekar, G. K. (Ed.). (1925). *Mānasollāsa of King Someśvara* (Vol. 1). Baroda: Luhana Mitra Printing.

Ṛtus. Ṛtusaṃhāra of Kālidāsa

Kale, M. R. (Ed.). (1967). *The Ritusamhara of Kalidasa* (2nd ed.). Delhi: Motilal Banarsidass.

VBS. Varāhamihira's Bṛhatsaṃhitā

Bhat, M. R. (2003). *Varāhamihira's Bṛhat Saṃhitā Part Two.* Delhi: Motilal Banarsidass.

ViS. Viṣṇusmṛti

(1) Jolly, J. (Ed.) (1962). *Viṣṇu Smṛti (The Institute of Viṣṇu Together with Extracts from the Sanskrit Commentary of Nanda Paṇḍit Called Vaijayanti*. Varanasi: The Chowkhamba Sanskrit Series Office.

(2) Müller, F. M. (Ed.) (1990). *The Institute of Viṣṇu.* New Delhi: Atlantic Publishers & Distributors.

YKT. Yukti-Kalpataru of Bhojarāja

Sastri, P. I. C. Ed.. (1917). *yuktikalpataruḥ mahārāja-śrībhoja-viracitaḥ (Yuktikalpataru by King Bhoja)*. Calcutta: Siddheswar Machine Press.

also Kongmebhol, Aroonwan. (2018). "Sarattha lae Khwam Samkhan khong Sat Haeng Anyamani India Boran" [Essence and Significance of Ancient Indian Lapidaries]. PhD thesis, Chulalongkorn University. (Appendix C pp. 160-282)